

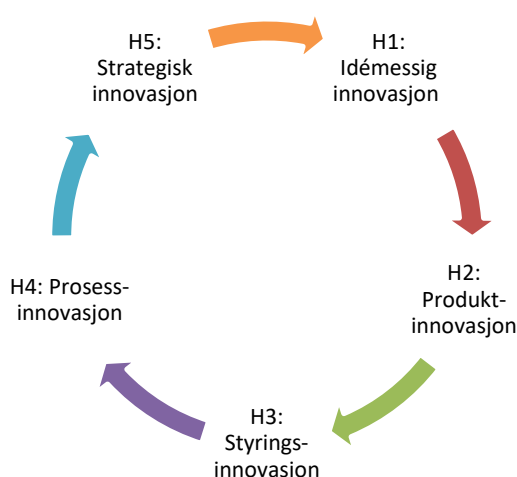
Erfaringer etter gjennomførte hovedaktiviteter i Kristiansand

Hege Hofstad, Konstantinos Mouratidis, Stine B. Sagen, Hilde H. Zeiner

Innovasjonsprosjektet SOSLOKAL søker å utvikle sosial bærekraft som en kjerneverdi og referansepunkt for lokalsamfunnsutvikling gjennom et tett samarbeid mellom partnerne Kristiansand, Fredrikstad og Stavanger kommuner, By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) og Sunne Kommuner – WHO's norske nettverk. Utgangspunktet for prosjektet er et erkjent behov for ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst. Dette notatet oppsummerer erfaringene etter gjennomføring av prosjektets hovedaktiviteter i Kristiansand. De samme hovedaktivitetene vil gjennomføres i Stavanger og Fredrikstad i løpet av 2022. Notatet gir derfor verdifull kunnskap til disse tre kommunene, men har også generell relevans for andre kommuner som ønsker et sterkere fokus på sosial bærekraft i sine lokalsamfunn. Prosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd.

Figur 1 viser prosjektets fem innovasjoner og illustrerer hvordan de bygger på hverandre. Målet med disse innovasjonene er å utforske og teste ut virkemidler som 1) kan gi en dypere forståelse og operasjonalisering av sosial bærekraft som mål for lokalsamfunnsutviklingen og 2) kan styrke lokalsamfunnenes sosiale bærekraft ved at de bidrar til at deres stemme kommer tydeligere fram i stedsutviklingen. Hver innovasjon utgjør en hovedaktivitet i prosjektet.

Figur 1 SOSLOKALs hovedaktiviteter og innovasjoner



Innovasjonene

- 1. Idemessig innovasjon:** Gjennomføre én bred og én spissa litteraturstudie som etablerer et kunnskapsgrunnlag de andre innovasjonene kan ta utgangspunkt i.
- 2. Produktinnovasjon:** Uttesting av "stedskompasset", et verktøy som illustrerer og kommuniserer sosial bærekraft på en lettfattelig og geografisk forankret måte.
- 3. Styringsinnovasjon:** Uttesting av bylab som arena for felles ideutvikling og involvering av lokalsamfunnsaktører i stedsutviklingen.

4. Prosessinnovasjon: Arrangering av politiske verksted som eksperimenterer med ulike former for saksframlegg for å skape en ny og bedre kobling mellom kunnskap om sosial bærekraft og politiske beslutninger.

5. Strategisk innovasjon: Utvikling av en lokalt tilpasset forståelse av lokal sosial bærekraft.

Resultatene fra litteraturstudien og Kristiansands gjennomføring av H2-H4 rapporteres i hvert sitt kapittel. Det siste kapitlet oppsummerer disse erfaringene og gir anbefalinger til videre arbeid i Kristiansand og til oppstart av SOSLOKAL i Stavanger. Til sammen utgjør erfaringene og anbefalingene et første steg i den strategiske innovasjonen, utvikling av en lokalt tilpasset forståelse av sosial bærekraft.

Idemessig innovasjon: Forståelsen av sosial bærekraft i forskningslitteraturen

Som et utgangspunkt for utvikling av ny kunnskap om sosialt bærekraftige lokalsamfunn, startet SOSLOKAL med å gjennomføre to litteraturstudier. En som tok for seg forståelsen av sosial bærekraft som begrep, og en som relaterte sosial bærekraft til en lokalsamfunnskontekst. Hovedkonklusjonene fra disse studiene presenteres under. Om en ønsker mer utfyllende informasjon, vil man finne en bred gjennomgang av problemstillinger, metode og funn i egne rapporter (Hofstad 2021; Zeiner 2021; Hofstad og Bergsli 2017).

Begrepet sosialt bærekraft – en litteraturstudie

Sosial bærekraft behandles sjelden som et selvstendig element i bærekraftbegrepet (Colantonio et al. 2009), og er også den minst utviklede av de tre bærekraftdimensjonene (Dempsey et al. 2011). Videre er begrepsutviklingen fragmentert. I stedet for en felles definisjon, er det utviklet en rekke fag- eller sektorspesifikke definisjoner. Formålet med denne brede litteraturstudien er derfor å legge grunnlaget for en definisjon av sosial bærekraft som er gyldig på tvers av sektorer eller fagfelt.

Hovedfunn

Den første litteraturstudien er en sammenstilling av to søk som dekker periodene 1990-2017 og 2017-2020. Gjennomgangen av 30 årganger med forskningslitteratur om sosial bærekraft viser at begrepet for alvor er blitt tatt i bruk de siste årene. Faktisk er det produsert flere artikler om temaet i perioden 2017-2020 enn i perioden 1990-2017. I alt har vi identifisert 1608 artikler som omhandler sosial bærekraft i perioden 1990-2020, hvorav 773 ble publisert før 2017 og 836 mellom 2017 og 2020. Kun et fåtall av disse handler om sosial bærekraft som begrep.

I over halvparten av disse knyttes sosial bærekraft til diskusjoner om sivilsamfunn og offentlig politikk gjennom artikler som handler om grunnleggende behov, helse og velvære, utdanning, infrastruktur, inkludering og rettferdighet, planlegging og politisk deltakelse. Sosial bærekraft er også et stadig viktigere begrep i forskningslitteraturen om næringsliv, produksjon og forbruk. I denne kategorien finner vi studier knyttet til bestemte næringer, som for eksempel tekstilindustrien, transport og turisme, men også studier av globale forsyningskjeder og bedrifters sosiale ansvar. Vi har identifisert ytterligere tre kategorier i vårt datamateriale, nemlig litteratur om sosial bærekraft i primærnæringene, litteratur som vurderer sosial bærekraft som følge av klimaendringer, og litteratur som behandler sosial bærekraft som begrep.

Behandlingen av sosial bærekraft som begrep bærer preg av fragmentering. Innsatsen er rettet mot å gi begrepet mening innenfor bestemte disipliner eller kontekster, så som prosjekter, fysiske omgivelser, nabolag eller byer. Eller mot spesifikke elementer i bærekraftbegrepet, så som sosial rettferdighet, helse og velvære, sosial infrastruktur, sosial kapital, lokalsamfunnsbygging eller deltakelse. Vårt inntrykk er likevel at diskursen er mindre kaotisk og konfliktfylt enn hva de enkelte bidragene gir inntrykk av.

Litteraturstudien viser at fem elementer går igjen i beskrivelsen av sosial bærekraft: Grunnleggende behov, sosial infrastruktur og sosiale tjenester, sosial kapital og sosialt samhold, rettferdig fordeling, og deltakelse. Den største forskjellen mellom bidragene ligger i hvordan de ulike elementene vektlegges. Mens systemteori legger stor vekt på systemets evne til å opprettholde seg selv, enten gjennom å bevare likevekt eller gjennom å finne en ny likevekt, er normativ teori mer opptatt av prinsipper for rettferdig fordeling. Selv om det er variasjon i hvordan de ulike bidragene definerer og vektet de ulike elementene i sosial bærekraftbegrepet, ser vi en utvikling over tid hvor ulike tilnærminger nærmer seg hverandre.

Samtidig er begrepet sosial bærekraft en sammenstilling av flere elementer som hver for seg er omfattende, og ofte også omstridte eller tvetydige. Sosial rettferdighet, rettferdig fordeling, demokratisk deltakelse, og sosial kapital representerer store, omstridte og omdiskuterte tradisjoner innenfor politisk teori. Selv om sosial bærekraftlitteraturen, gjennom sin kobling til de øvrige bærekraftbegrepene, kan bidra til å spisse disse debattene noe, er det fremdeles et stort rom for ulike tolkninger. På tross av at forståelsen og bruken av begrepet sosial bærekraft har blitt mer enhetlig over tid, er det fremdeles et stykke igjen før det kan gi en tydelig retning til diskusjoner om demokrati, deltakelse, sosial rettferdighet med videre.

På bakgrunn av vår litteraturgjennomgang vil vi særlig rette oppmerksomhet mot to aspekter ved sosial bærekraft som kan og bør utvikles videre. Det første gjelder betydningen av å tilpasse begrepet til ulike kontekster og politiske nivå. Sosial bærekraft bør gis mening og operasjonaliseres på alle nivå i samfunnet fra det globale, via ned nasjonale og til det lokale. Det andre gjelder hvordan man kan sikre like muligheter til deltakelse. Det er gjennom deltakelse i kollektive beslutninger at den enkelte får mulighet til å være med å bestemme hvordan sosial bærekraft skal operasjonaliseres i en konkret kontekst. Dette er særlig viktig all den tid de ulike elementene i sosial bærekraft ikke bare er åpne for ulike tolkninger, men også kan stå i motstrid til hverandre.

Sosialt bærekraftige lokalsamfunn, en spissa litteraturstudie

Den andre litteraturstudien er motivert av et behov for å bringe til veie ny kunnskap om hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst. Fokus er på *sammenhengen* mellom sosial bærekraft på den ene siden og den fysiske-materielle lokalsamfunnskonteksten på den andre.

Studien konsentrerer seg derfor utelukkende om forskningsbidrag som eksplisitt kobler disse to elementene. Målet er å få innsikt i hvor forskningsfronten ligger, hvilke kunnskapshull som eksisterer og konkrete behov i lokal stedsutvikling og planlegging.

Hovedfunn

De analyserte forskningsarbeidene åpner opp og beskriver elementer som bør være tilstede i et sosialt bærekraftig lokalsamfunn. Flere bidrag opererer med en grov todeling når lokal sosial bærekraft utforskes. Den første dimensjonen, *sosial rettferdighet*, understreker viktigheten av å gi befolkningen lik og rettferdig tilgang til tjenester og muligheter i lokalsamfunnet. Den andre dimensjonen, som vi har valgt å kalle *det sosiale limet*, løfter fram sosiale og fysiske faktorer som er viktige for å skape sosialt fungerende og levedyktige lokalsamfunn. Tabell 1 oppsummerer de viktigste kategoriene under hver av disse dimensjonene.

Tabell 1 Dimensjoner og kategorier ved sosialt bærekraftige lokalsamfunn

Dimensjoner	Kategorier
Lik og rettferdig tilgang til	Goder og (fravær av) byrder
<i>Sosial infrastruktur</i>	<i>bolig, nærmiljøsentra, skoler, barnehager, arbeidsplasser etc</i>
<i>Fysisk infrastruktur & transport</i>	<i>kollektivtransport, sykkelruter, gå-vennlige områder</i>
<i>Offentlige rom</i>	<i>åpne plasser, parker og friluftsområder</i>
<i>Nærmiljøkvalitet</i>	<i>Helse, livskvalitet, sjenerende virksomhet: støy, forurensning av luft, vann og jord</i>
<i>Politisk deltakelse</i>	<i>politiske valg og politiske prosesser</i>
Sosialt lim i lokalsamfunnet	Funksjon
<i>Sosial interaksjon/sosiale nettverk</i>	<i>bygger relasjoner mellom innbyggerne</i>
<i>Stabilitet</i>	<i>skaper aktivitet og deltakelse</i>
<i>Trygghet og sikkerhet</i>	<i>balanse mellom inn- og utflytting</i>
<i>Stolthet og stedstilhørighet</i>	<i>skaper normer, identitet, «rett til å høre til»</i>

Elementene som løftes fram som del av sosial rettferdighet har både et fysisk avtrykk og et sosialt innhold i lokalsamfunnet, som sosial infrastruktur, nærmiljøkvaliteter og politisk deltakelse. De representerer viktige kvaliteter i folks liv og likeledes et tap om de ikke er til stede (Opp 2017). En sosialt rettferdig tilgang til slike kvaliteter handler ikke om resultatlighet, men om en lik mulighet til å tilegne seg goder og unngå byrder (Opp 2017:295). Å sørge for en rettferdig tilgjengelighet handler ikke kun om hva som er moralsk riktig, men også om at sosial ulikhet har negative implikasjoner på samfunnsnivå, som økonomisk underprestering, økt behov for helse- og sosiale tjenester, samt økt kriminalitet.

Når vi beveger oss fra sosial rettferdighet til det sosiale limet, går vi samtidig fra relasjonen mellom individer og deres omgivelser til relasjonen mellom individer. Det «sosiale limet» løfter fram de kollektive kvalitetene det sosiale livet i lokalsamfunnet bygger på. Dersom et lokalsamfunn skårer positivt på elementene som løftes fram i tabell 1 har det evne til å opprettholde og

reprodusere seg selv på et akseptabelt funksjonsnivå (Dempsey et. Al 2011:293). Slike kollektive, sosiale kvaliteter ved lokalsamfunnet er imidlertid vanskelig å fange gjennom ordinære former for kunnskapsinnhenting i styring og planlegging (Opp 2017:299). Det handler om en følelse av å høre til, bli hørt, kunne delta i nærmiljøet og å oppleve at man har nære relasjoner der man bor.

Noe av attraktiviteten til begrepet bærekraft ligger i hvor åpent det er for fortolkning. Ulike verdier og interesser kan finne sin plass innenfor begrepet (Campbell 2016). Samtidig gjør denne åpenheten at begrepet rommer verdier og interesser som potensielt er motstridende, og at forståelsen av begrepet er i stadig bevegelse fordi det påvirkes av endrede perspektiver og verdier i samfunnet. Sosial bærekraft har altså en iboende subjektivitet i seg – hva en legger i sosial bærekraft kan variere fra person til person og fra kultur til kultur (Kohon 2018). Dermed blir det vanskelig å sette nivået eller grensen for hva som anses som sosialt bærekraftig.

Flere av artiklene i litteraturstudien ser nærmere på møtet mellom ulike sosial bærekraft-hensyn og -verdier innenfor rammen av stedsutviklings- og planprosesser. Spørsmålene de tar opp speiler vurderinger og avveiiinger norske kommuner står oppi når de driver lokalsamfunnsutvikling av ulikt slag.

Er kompakt byutvikling sosialt bærekraftig?

Særlig interessant for vårt formål er fire nordiske artikler som ser på sammenhengen mellom fortetting og ulike mål på sosial bærekraft (Ala-Mantila et al 2017, Mouratidis 2018a, 2018b, 2019, Kyttä et al 2016). Utgangspunktet for artiklene er internasjonale studier som finner et «kompakt-by paradoks»: kompakt byutvikling fremmer miljømessig bærekraft, men reduserer folks livskvalitet (Mouratidis 2018a:2409). Spørsmålet er om dette gjelder også i nordiske byer og tettsteder. Mer spesifikt er det interessant å finne ut hvilke kvaliteter som bør integreres i fortettingen for å øke folks livskvalitet. Likeledes er det interessant å undersøke om fortetting i seg selv bidrar med kvaliteter som folk verdsetter.

Interessant nok finner studiene at folk som bor i kompakte, urbane nabolag generelt er mer fornøyd med nabolaget sitt enn de er i mer spredte områder (Mouratidis 2018b, 2019; Ala-Matila et al 2017; Kyttä et al 2016). Unntaket er barnefamilier, hvor tilfredsheten er like stor i spredtbygde områder som i kompakte områder. Folk verdsetter tilgjengeligheten til ulike tjenester og tilbud i fortetningsområder. Spesielt er tilgjengeligheten til matbutikker, restauranter og barer viktige for folks trivsel. Samtidig finner studiene at graden av opplevd trygghet i tettbygde nabolag har en sterk betydning for folks trivsel og livskvalitet – fortetningsprosesser må derfor legge stor vekt på slike kvaliteter når områder utvikles og utformes. Her skårer spredte områder høyere enn kompakte (Mouratidis 2018a). Tilgang til friluftsområder og fravær av støy og forsøpling er også viktig. Her skiller nordiske nabolag seg positivt fra amerikanske og engelske. Forskerne konkluderer med at kompakte nabolag som har gode og tilgjengelige tjenester og tilbud, grønne områder og ikke oppleves utrygge eller er utsatt for støy, trafikk og forsøpling, ikke bare er miljømessig bærekraftige, men også sosialt bærekraftig. Kyttä et al 2016:52 sier det slik:

... an optimal level of urban density can be found where access to services and facilities can be guaranteed without overwhelming urban problems such as pollution and traffic congestion (...) Possible measures can include investments in accessibility by walking and cycling as well as a careful consideration of those services that best facilitate smooth everyday life.

Nettopp denne kombinasjonen av miljømessige og sosiale kvaliteter gjør at bærekraftige nabolag samtidig er attraktive nabolag – de gir tilgjengelighet til en masse ulike goder; grønne områder, sosiale møteplasser, fornybare energiløsninger, nyskapende og menneskevennlig arkitektur. Dermed utfordres den økonomiske bærekraften – folk er villige til å betale en dyr pris for å skaffe seg en bolig i slike områder. Resultatet er gentrifisering over tid – de velstående utgjør en stadig større del av befolkningen. For å ivareta hensynet til sosial rettferdighet er man avhengig av å utvikle nye modeller som er i stand til å sikre tilgjengelighet til å bo i disse områdene også for de med midlere eller lave inntekter. Flere norske kommuner har erkjent dette behovet og prøver ut slike modeller i praksis.

Innebygde spenninger – sosial rettferdighet vs. det sosiale limet

En kjerneutfordring for sosialt bærekraftig lokalsamfunnsutvikling er å løse motsetningen som ofte eksisterer mellom de to grunnpillarene i sosial bærekraft – mellom sosial rettferdighet på den ene siden og lokalsamfunnets levedyktighet, «det sosiale limet», på den andre. Tiltak for økt sosial rettferdighet innebærer en endring i det bestående. Dermed utfordres lokalsamfunnets eksisterende tradisjoner, praksiser og verdier som gir grunnlag for stolthet, stabilitet, trygghet og deltakelse (Trudeau 2018:602; Vallance et al 2011). Et første skritt for å håndtere slike konflikter er å ha god kjennskap til det aktuelle lokalsamfunnet. Videre er det viktig å ha et bevisst forhold til hva de verdier en ønsker å fremme representerer av kvaliteter, men også hvordan disse kvalitetene kan støte an mot andre verdier i lokalsamfunnet. Et første sted å starte er og løfte fram interessemotsetningene snarere enn å ignorere dem.

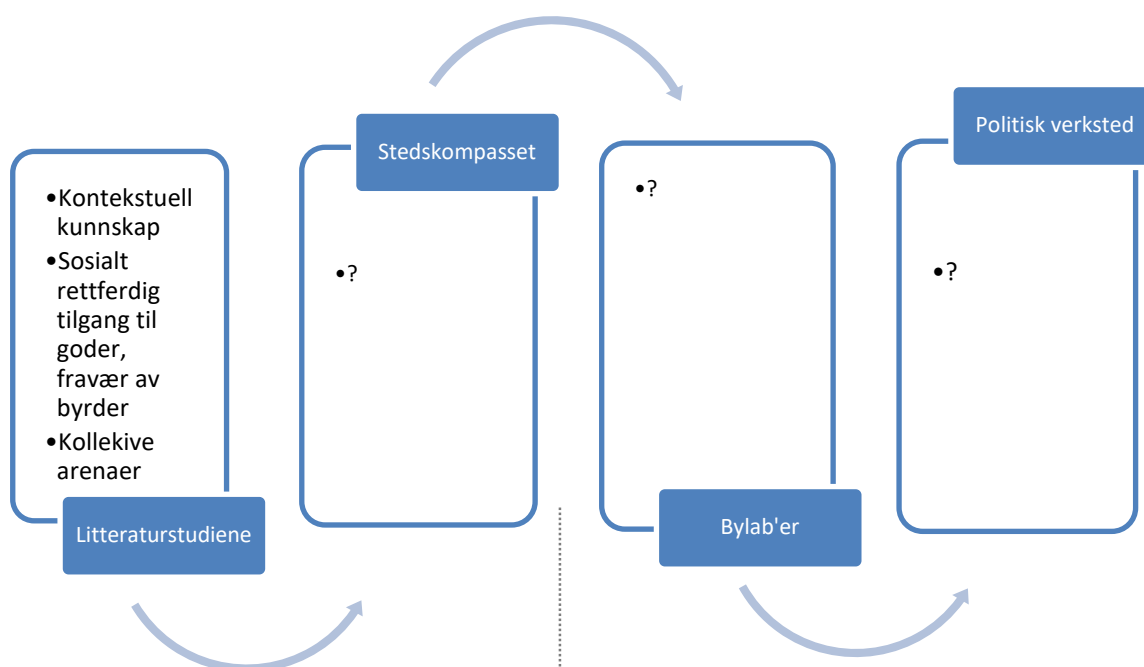
Denne spenningen mellom å verne om det bestående på den ene siden og reformere og endre lokalsamfunnet på den andre, peker på et vedvarende dilemma i planlegging og stedsutvikling (Dassen et al 2013). Hvordan utvikle og legge til grunn visjoner om god samfunnsutvikling samtidig som man har en åpenhet for nye ideer og pragmatiske løsninger når ideene operasjonaliseres? Utfordringen ligger i å holde fast ved viktige prinsipper samtidig som man er åpen for nye impulser. Paradokset er at idealet om sosial bærekraft som et progressivt ønske om en ny kurs i seg selv kan bli en tvangstrøye og stenge for nye ideer. En åpen tilnærming hvor en ikke har forutinntatte oppfatninger og antakelser om hva avvikende grupper mener eller ønsker, men hvor en snarere aktivt involverer også slike grupper i beslutningsprosessen er et sted å starte (Kohon 2018:20).

Oppsummering: Litteraturstudienes bidrag

Den brede litteraturstudien understreker viktigheten av å bygge en kontekstuell forståelse av sosial bærekraft både faglig og sosialt. Hvilke deler av begrepet som er relevant vil variere avhengig av stedets karakter. Den andre litteraturstudien svarer nettopp på dette behovet. Gjennom å koble hensynet til sosial bærekraft med den fysisk-materielle lokalsamfunnskonteksten bidrar den spissa litteraturstudien til å utdype hvilke hensyn et sosialt bærekraftig lokalsamfunn må ivareta.

Sosialt rettferdig tilgjengelighet til et sett ulike goder og kvaliteter, samt fravær av sjenerende virksomheter og elementer, utgjør den ene hoveddimensjonen. Den andre dimensjonen som litteraturstudien løfter fram er betydningen av å skape lokalsamfunn med et sosialt lim mellom innbyggerne. Her løftes særlig kollektive aspekter fram – de relasjonene og aktivitetene som går ut over individuelle vennskap og skaper en levedyktighet og robusthet i samfunnet. Figur 2 oppsummerer litteraturstudienes bidrag til forståelsen av lokal sosial bærekraft.

Figur 2 Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Litteraturstudienes bidrag



Produkt-, styrings- og prosess-innovasjonene: utforming, gjennomføring, bidrag

Produkt-, styrings- og prosessinnovasjonene som presenteres her har alle en dobbelt funksjon. De ulike aktivitetene skal både utforske og utvikle kunnskap om lokal sosial bærekraft, og de skal gi innsikt i hvordan aktivitetene fungerer i seg selv. Innovasjonen har dermed en innholdsmessig og en funksjonell side. Her vil den innholdsmessige siden presenteres : I hvilken grad gir stedskompasset, bylab-arrangementene og det politiske verkstedet ny og utvidet forståelse av lokal sosial bærekraft? Innovasjonenes funksjonelle side vil presenteres som en del av den siste innovasjonen, den strategiske, der det gis anbefalinger til det videre arbeidet i Kristiansand og prosjektet for øvrig.

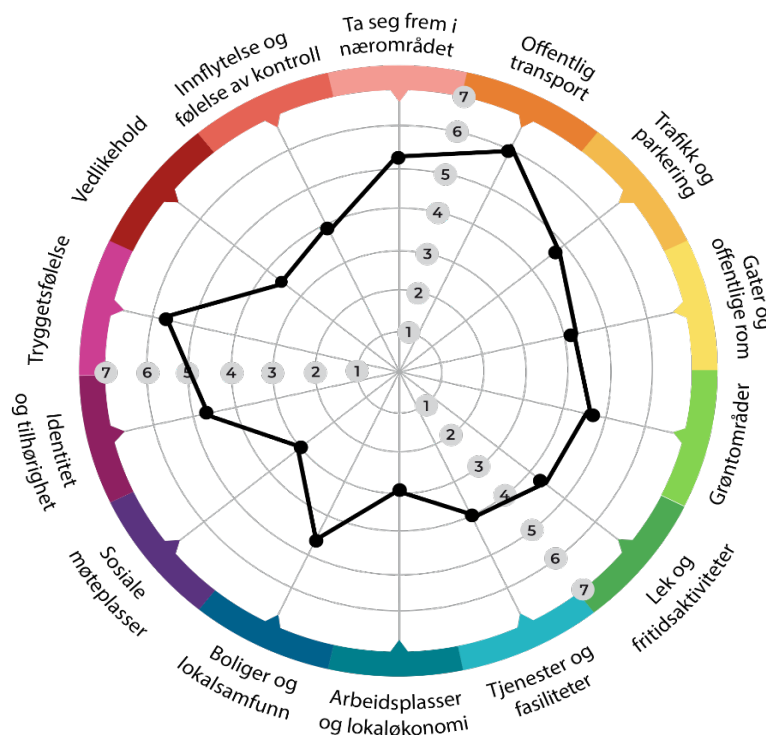
Innovasjonene ble knyttet opp mot en pågående planprosess i Kristiansand med navnet «Hei Tinnheia!». Planen er en mulighetsstudie for lokalsamfunnet Tinnheia initiert av Tinnheia velforening. Formålet med mulighetsstudien er å få fram kvaliteter og potensiale med henblikk på videreutvikling av lokalsamfunnet. I mulighetsstudien lå det allerede inne at man skulle involvere ulike grupper i lokalbefolkningen, næringslivet og politikere. Vi så derfor potensial for synergier mellom SOSLOKAL og mulighetsstudien, ved at aktivitetene i SOSLOKAL kunne fungere som kunnskapsgrunnlag for mulighetsstudien.

Produktinnovasjonen: Uttesting av Stedskompasset

Representanter for ulike enheter i Kristiansand kommune (bla. innovasjon, plan, innbyggerdialog) samarbeidet med SOSLOKALs forskerteam om å bruke Stedskompasset (Figur 3) på Tinnheia. Formålet var å få innsikt i innbyggernes vurderinger av Tinnheias fysiske og sosiale miljø som grunnlag for ny og mer nyansert innsikt i hva sosial bærekraft betyr i en lokal, norsk kontekst. Et annet og mer praktisk mål var å engasjere innbyggerne i utviklingen av eget nærmiljø ved å delta i mulighetsstudien.

Stedskompasset består av 14 komponenter som representerer viktige elementer i sosial bærekraft. Selve anvendelsen av kompasset er fleksibel. Vi valgte å teste det ut gjennom: (1) en spørreskjemaundersøkelse med lokale innbyggere og (2) fokusgrupper med utvalgte deler av befolkningen. I begge tilfeller var spørsmålene avledet av fokusområdene i stedskompasset. Utvalgsstørrelsen for undersøkelsen var N = 358, omtrent 10 % av innbyggerne på Tinnheia. Vi gjennomførte seks fokusgrupper: beboere med innvandrerbakgrunn, eldre voksne, unge voksne, barnefamilier (to grupper) og en blandet gruppe.

Figur 3 Stedskompasset



Resultatene av undersøkelsen og fokusgruppene tyder på at de fleste innbyggerne trives i Tinnheia, de synes generelt at området er et godt sted å bo, og de ser ut til å være knyttet til området. Følgende positive kvaliteter ved Tinnheia løftes fram: sentrumsnærhet, nærhet til natur, kollektivtransport, trygghetsfølelse og følelse av ro, gode naboforhold, områdets barnevennlige og familievennlige karakter, sosial inkludering, og følelse av tilhørighet. Potensielle forbedringer trekkes også fram: offentlige rom, møteplasser, lekeplasser, fasiliteter og tjenester, vedlikehold, lokale arbeidsplasser og områdets omdømme.

Fokusgruppediskusjonene utdyper disse resultatene. Følgende sitater gir innblikk i gjengse oppfatninger blant deltakerne:

Jeg trives veldig godt med å bo på Tinnheia, nær byen og nær naturen

Lite tilbud, men trygt og rolig

Tinnheia torv og Grønndalen. Her er det mye potensiale. (...) Skape plasser der folk kan møtes, bli kjent og være sammen

JA!! Tinnheia torv - la oss få et levende torg igjen på Tinnheia, det vil kunne bli et samlingspunkt for alle beboere med kanskje et kafétilbud, markeder og liv og røre

Befolkningen trives, likevel er det særlig tre områder de ønsker å forbedre. De ønsker å ruste opp Tinnheia torv slik at befolkningen kan få dekket sine hverdagsbehov (apotek, lege, kafé), kunne møte andre og oppleve et vitalt sentrum. De ønsker å ruste opp nærturområdet Grønndalen slik at det blir triveligere å ferdes og møtes der. De ønsker at Tinnheias anseelse styrkes og prioriteres sterkere av kommunen.

Stedskompassets bidrag til forståelsen av sosial bærekraft

Stedskompasset gir et øyeblikksbilde av innbyggernes opplevelse av området på sosiale så vel som fysiske faktorer (se Figur 3). Verktøyet gir et enkelt, visuelt uttrykk for vurderingene slik at en lett ser hvilke kvaliteter området allerede innehar og hvilke som kan forbedres.

Stedskompasset kompletterer og utdyper dermed de to dimensjonene ved lokal sosial bærekraft identifisert i den spissa litteraturstudien. De fysiske og sosiale faktorene som er evaluert av stedskompasset tilsvarer alle dimensjonene og spesifikke elementer ved lokal sosial bærekraft (Tabell 1): sosial infrastruktur, fysisk infrastruktur og transport, offentlig rom, nærmiljøkvalitet, politisk deltakelse, sosial interaksjon, stabilitet, trygghet og sikkerhet, og stolthet og stedstilhørighet. Evaluering av disse faktorene gir innsikt i om området gjør det mulig for innbyggerne å dekke sine behov, som er et sentralt mål for lokal sosial bærekraft.

Stedskompassets spørreundersøkelse gir en samlet generell vurdering av disse faktorene og belyser mulige styrker og svakheter. Stedskompassets workshops (i form av fokusgrupper eller annet) gir en dypere, nyansert forståelse av hver faktor og hvordan hver faktor er forankret i den lokale konteksten. I tillegg åpner denne kvalitative delen av verktøyet for forslag til hvordan man kan forbedre fysiske og sosiale faktorer i området slik at det bedre dekker innbyggernes behov.

Speiler vi stedskompasset i de to dimensjonene identifisert i litteraturstudien finner vi at stedskompasset bidrar til å evaluere den første dimensjonen, «*lik og rettferdig tilgang*», gjennom å belyse tilgangen til ulike goder/fravær av byrder både innenfor og på tvers av lokalsamfunn. For å vurdere «*lik og rettferdig tilgang*» innenfor et lokalsamfunn, må resultatene i stedskompasset analyseres og sammenlignes for ulike grupper av befolkningen. En forutsetning for en slik analyse er at sosiodemografiske kjennetegn som alder, inntekt, kjønn, utdanning, arbeidstype, statsborgerskap og funksjonshemming samles inn i undersøkelsen.

Fokusgruppene gjennomført på Tinnheia var motivert av et ønske om å involvere sosiodemografiske grupper som sjelden deltar i stedsutviklingen, og bidro dermed til en indirekte vurdering av «*lik og rettferdig tilgang*». Spørreundersøkelsen inkluderte også sosiodemografiske variabler og åpner dermed for å evaluere ulike gruppers tilgang til goder og fravær av byrder. For å vurdere «*lik og rettferdig tilgang*» på tvers av steder, må stedskompasset-undersøkelsen og workshops utføres i flere lokalsamfunn, og resultatene må analyseres sammenlignende. Det ble ikke gjort i Kristiansand.

Stedskompasset kan også bidra i evalueringen av den andre dimensjonen ved lokal sosial bærekraft, «*sosialt lim i lokalsamfunnet*», både innenfor og på tvers av steder. Stedskompassets temaer «*identitet og tilhørighet*», «*innflytelse og følelse av kontroll*», «*trygghetsfølelse*», og «*møteplasser*» gir innsikt i sosial interaksjon, sosial samhörighet og sosial inkludering.

Deltakernes vurdering av variablene «*identitet og tilhørighet*» og «*trygghetsfølelse*» viser at de identifiserer seg med Tinnheia og generelt føler seg inkludert (dette ble funnet for både norske og utenlandske statsborgere). De har gode relasjoner med naboer, de føler seg trygge i området, og de anser området som barnevennlig. Imidlertid viser stedskompassets funn knyttet til «*innflytelse og følelse av kontroll*» og «*møteplasser*» at innbyggerne ønsker å bidra mer aktivt i relevante kommunale beslutninger og prosesser og at utvikling av bedre møteplasser vil kunne bidra til å styrke sosiale relasjoner i området. Å analysere stedskompassets resultater for spesifikke grupper av befolkningen på et sted kan tilby en dypere vurdering av lokalsamfunnets levedyktighet og sosiale lim, mens å utføre stedskompasset på en rekke steder kan brukes til å vurdere hvor sterkt det sosiale limet er på et sted i forhold til på andre.

Ethvert verktøy har begrensninger. Stedskompasset tilbyr befolkningens subjektive, kvalitative vurderinger og kan ikke alene tilby en fullstendig vurdering av lokal sosial bærekraft. Vi anbefaler at stedskompassets subjektive vurderinger suppleres med objektivt målte indikatorer. Blant annet kan befolkningens vurdering av trygghetsfølelse i stedskompasset suppleres med kriminalitetsrater, deres vurdering av grøntareal kan suppleres med prosentandel grøntareal eller nærhet til grøntareal, evaluering av fasiliteter kan suppleres med statistiske data om ulike typer fasiliteter og tjenester i området, evaluering av offentlig transport kan suppleres med indikatorer på tilgjengelighet til buss og tog. Slike subjektive og objektive vurderinger kan utføres både innenfor og på tvers av lokalsamfunn og gi en helhetlig evaluering av dimensjonene ved lokal sosial bærekraft.

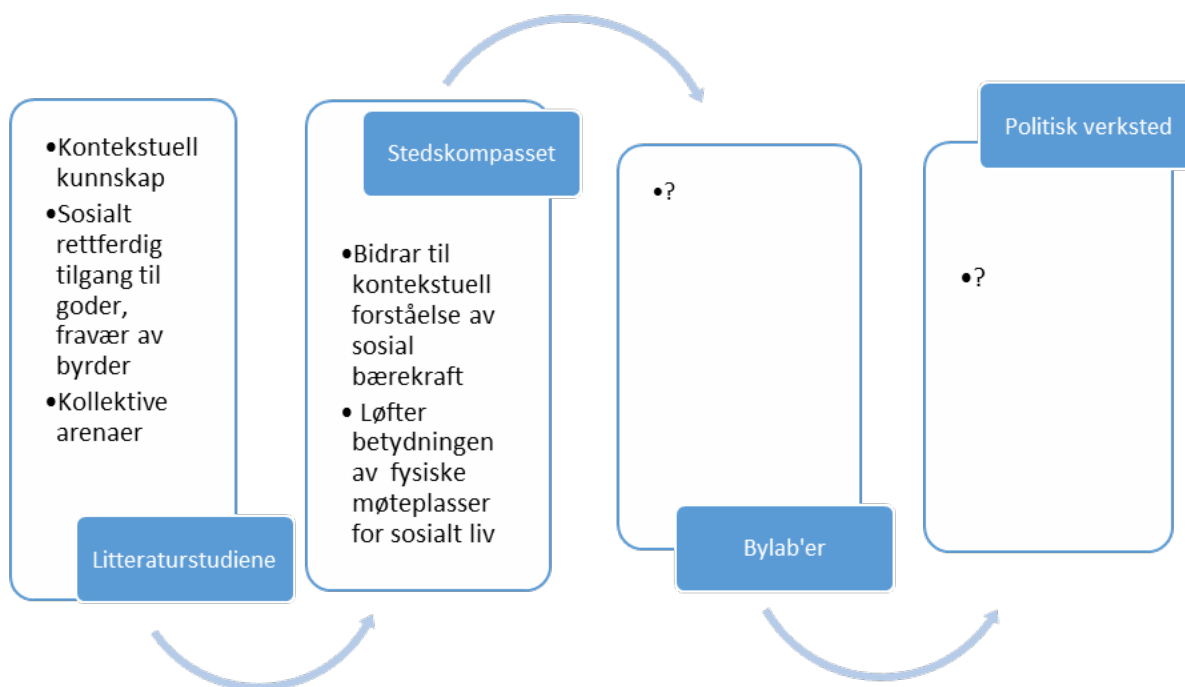
Et interessant og mer generelt poeng er hvordan stedskompassets resultater kan vurderes i forhold til andre hensyn i lokalsamfunnet, i kommunen og i samfunnet som sådan. Stedskompasset erstatter ikke politiske prioriteringer, men kan begrunne dem bedre. Tinnheias stedskompass viser at befolkningen setter pris på og ønsker å hegne om stedets karakter. Flere sier eksplisitt at de ikke ønsker fortetting i området, de foretrekker eneboliger fremfor leiligheter og blokker. Andre understreker at det er behov for flere parkeringsplasser.

Disse hensynene kan være positive for lokalsamfunnet isolert sett, men komme i konflikt med sosial rettferdighet i kommunen som sådan. Byformer med lav tetthet er mer økonomisk kostbare å drive og vedlikeholde enn tettere områder i byen. I tillegg står en bilorientert urban form med lav tetthet i kontrast til mål om økologisk bærekraftig arealbruk, mobilitet og boligutvikling.

Dette eksemplet illustrerer hvor komplekst det er å vurdere bærekraft både på lokalsamfunnsnivå i seg selv og i forhold til bærekraft på andre nivåer og skalaer. Et viktig utgangspunkt når kommuner skal gå inn i slike vurderinger er å avklare sine bærekraftverdier og -mål først, og analysere funn fra stedskompasset (og andre verktøy eller prosesser) i forhold til disse.

I sum bidrar stedskompasset til en kontekstuell forståelse av sosial bærekraft ved å tilby en lokal vektning av ulike elementer. Verktøyet bidrar også til å løfte fram betydningen fysiske møteplasser og fysisk kvalitet har for det sosiale livet i lokalsamfunnet.

Figur 4 Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Stedskompassets bidrag



Styringsinnovasjon: Uttesting av bylab

Styringsinnovasjonen tester ut i hvilken grad en bredere involvering av innbyggerne på Tinnheia gir en dypere forståelse av elementer og forutsetninger for sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Følgende invitasjon ble sendt ut på e-post til nøkkelpersoner som tidligere hadde deltatt i Mulighetsstudien i «Hei Tinnheia» og i fokusgruppene. Invitasjonen ble også sendt til utvalgte ansatte i kommunen med stillinger med betydning for tema som skulle drøftes på bylaben. I noen tilfeller ble invitasjonen fulgt opp av prosjektgruppen via individuell kontakt på telefon.

Hei Tinnheia! – Velkommen til bylab!

Invitasjon til idéverksted 13.,14.,15.september, Tinnheia fritidsklubb

Kristiansand kommune ved plan og bygg og forskningsprosjektet SOSLOKAL inviterer til workshop der innbyggere, velforeningen, næringsdrivende, kommunen, foreninger og andre aktører møtes for å snakke sammen om utvikling av bydelen Tinnheia.

Din stemme vil være et viktig bidrag til diskusjonen.

Tre bylab'er ble arrangert, hver med sitt tema inspirert av funnene i stedskompasset:

Bylab 1: Hvordan skape liv på Tinnheia torv?

Bylab 2: Hvordan utvikle Grønndalen til en plass for sosiale møter og aktivitet?

Bylab 3: Hvordan utvikler vi Tinnheia til et enda bedre sted? (Tinnheia som bydel)

Hensikten med bylabene var å få en dypere forståelse av hvordan innbyggerne opplever disse områdene, hva de mener fungerer, hva som bør endres på og hvilke tiltak de mener skal til. Til det benyttet vi en kafedialog-metodikk her eksemplifisert ved bylaben om Tinnheia Torv:

Bylab 1: Skape liv på torvet – hvordan?

Plenum: Hvorfor bylab? Hvilken rolle spiller bylaben i den videre utviklingen av torvet?

- Deltakerne deles i tre grupper
- Alle gruppene skal diskutere fire temaer (ruller etter en halvtime)
- ✓ Torgets fysiske uttrykk
- ✓ Tilbudet på Torget, kommersielt og kulturelt
- ✓ Torget som møteplass
- Hver gang gruppene ruller skiftes fokus på det man skal diskutere:
- ✓ 1. runde: Hva er utfordringen?
- ✓ 2. runde: Hvilke ressurser har vi å bygge på?
- ✓ 3. runde: Hvordan ta dette videre sammen etter denne dagen?

Plenum: Oppsummering, diskusjon, veien videre

Kafedialogen gav mulighet til å dykke ned i enkelttemaer reist av stedskompasset, samtidig som selve behandlingen av temaene hadde en progresjon gjennom at gruppene beveget seg fra tema til tema og skiftet fokus hver runde. Dette bidro til detaljerte innspill til forbedringer. Disse er kanalisert inn i mulighetsstudien som planavdelingen holder tak i. Kafedialogene bidro imidlertid også til mer overordnede og prinsipielle spørsmål som går ut over det enkelte temaet for bylabene og gir kunnskap om betingelser for sosialt bærekraftige lokalsamfunn og implikasjonene for lokal styring og samskaping. Det er disse mer generelle funnene som vil formidles her.

Et kjernebegrep som oppsummerer deltakernes innspill på tvers av bylabenes tre temaer er *tilgjengelighet*, en verdi som også understrekes av litteraturstudien. Bylabene bidro imidlertid til å ta begrepet ett skritt videre. Deltakerne forstår ikke tilgjengelighet bare som en tilstedeværelse av et gode, men som *opplevd* tilgjengelighet – at et gitt gode inviterer til bruk ved at det innehar kvaliteter som gjør at folk får lyst til å bruke det. Som stedskompasset også viser, er innbyggerne på Tinnheia opptatt av hvordan fysiske barrierer og utydelig inngang til torvet begrenser bruken. De mener estetiske og aktivitetsskapende elementer vil styrke torvet som sosial arena: belysning, beplantning, treningsapparater, tilrettelegging for lek (apparater, vann, trampoliner). Da skapes "noe å komme til".

På samme måte understreket deltakerne på bylaben om Grønndalen at dette nærtur-området ville oppleves mer tilgjengelig om det ble mindre mørkt og fuktig, ble tilført aktivitetsskapende kvaliteter og hadde forbindelseslinjer som styrket tilgjengeligheten til de omkringliggende områdene.

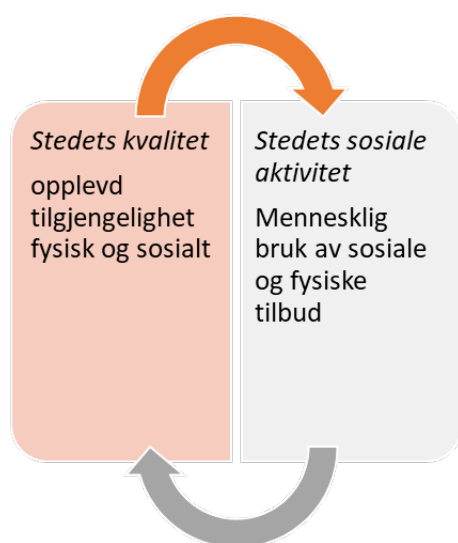
Opplevd tilgjengelighet handler imidlertid ikke kun om den fysiske kvaliteten. Som stedskompasset viser, og som bylabene videre understreker, ønsker befolkningen på Tinnheia tilgjengelighet til et bredere tilbud av tjenester og aktiviteter enn de har i dag. Dagens tilbud er svakere enn tidligere.

Opplevd tilgjengelighet har altså med kvalitet å gjøre, og kvaliteten avgjøres gjennom befolkningens *relasjon* til stedet. Denne kan være positiv eller negativ alt ettersom hvordan kvaliteten bedømmes. Om et sted bedømmes positivt, øker det sannsynligheten for at folk vil bruke stedet. Opplevd tilgjengelighet i form av kvalitet styrker attraktiviteten som igjen øker interessen for å ta i bruk stedet og de tjenestene som tilbys der.

Deltakerne på bylaben understreket at dagens sosiale aktivitet er konsentrert omkring matbutikken og lekeplassen utenfor skolen. Tilbudene til barn og unge er få. Med unntak av fritidsklubben ligger fritidstilbudene utenfor bydelen. De unge som er for små til å bevege seg ned i sentrum har for lite å ta seg til, og deltakerne uttrykte både bekymring for og medfølelse med deres situasjon. Unge blir uvirksomme og "slenger rundt". Av kjedsomhet bedriver de hærverk på fellesområder. Deltakerne er opptatt av at tilgjengeligheten til sosiale tilbud og opprustning av fellesområder som

Tinnheia torv og Grønndalen bør gjøres av hensyn til befolkningen generelt, og ungdommene spesielt. Økt aktivitet vil trolig ha en positiv virkning i lokalsamfunnet. Sosial aktivitet vil tilføre ører og øyne som gjør hærverk vanskeligere å utføre, samt at ungdom kan benytte seg av tilbudene og derfor bli positivt aktivisert i stedet. En kan dermed se for seg en positiv eller negativ spiral avhengig av et gitt steds opplevde tilgjengelighet og kvalitet, og den sosiale aktiviteten på stedet. Figuren under illustrerer denne dynamikken.

Figur 5 Stedsdynamikk: forholdet mellom steders kvalitet og aktivitet



Figuren løfter fram at steders opplevde tilgjengelighet består av både fysiske og sosiale faktorer, og at disse fysiske og sosiale faktorene gjensidig påvirker hverandre. Forholdet mellom dem er dynamisk. Diskusjonen på bylabene uttrykte hvordan dynamikken mellom de fysiske kvalitetene og den sosiale aktiviteten kan påvirkes og endres. Her mente deltakerne at både befolkningen og kommunen spiller en rolle.

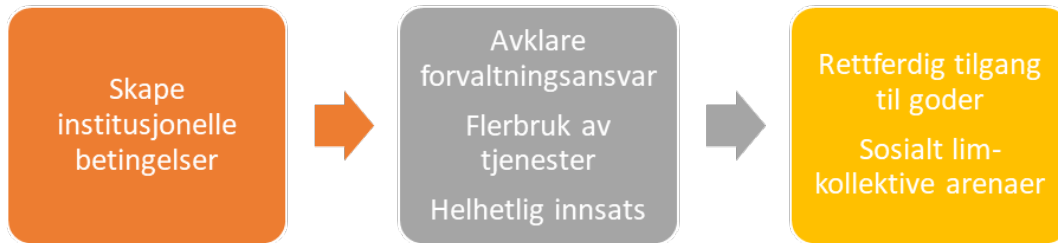
Et annet kjernebegrep som går igjen når deltakerne diskuterer forholdet mellom bydelen og kommunen er *rollefordeling*. Befolkningen på Tinnheia ønsker større sosial aktivitet og et kvalitativt bedre fysisk miljø. Men de er usikre på hvor deres eget ansvar slutter og kommunens begynner. Hvem skal sørge for nødvendige investeringer? Hvem skal ta ansvar for vedlikehold av torvet, lekeplasser, benker og belysning? Må tiltak "lønne seg" økonomisk, eller er det rom for å understøtte bydelen også med tiltak som ikke er økonomisk bærekraftige? Forvaltningsansvaret trenger med andre ord å avklares.

Robusthet er et tredje kjernebegrep som oppsummerer et hovedanliggende for Tinnheias sosiale bærekraft.

Diskusjonen på bylabene illustrerer at de kollektive nettverkene og arenaene er få på Tinnheia. Det finnes ikke en organisasjon som ivaretar hele lokalsamfunnets ønsker, og det er få andre arenaer hvor folk kan møtes for å diskutere, avklare interesser og bringe inn synspunkter og ideer fra lokalbefolkningen til kommunen. Robustheten trenger å styrkes om befolkningen skal kunne delta i utviklingen av eget lokalsamfunn.

Begrepene opplevd tilgjengelighet, rollefordeling og robusthet løfter fram nye, og sentrale aspekter ved sosial bærekraft og hvordan oppgavene som ligger innbakt i dem er avhengige av hvilken rolle de involverte i videreutviklingen av Tinnheia tar, og hvordan disse rollene kan fordeles bedre og avklares tydeligere i framtiden. Bylabene på Tinnheia tegner et bilde av at folk trives, men at det er behov for økt innsats både fra lokalsamfunnet og kommunen om en skal lykkes med en kvalitativ forbedring fysisk og sosialt. For kommunens del betyr det å vektlegge rollen som samfunnsutvikler sterkere. Figur seks løfter fram elementer i en slik samfunnsutviklerrolle, basert på befolkningens innspill på bylabene.

Figur 6 Kommunens rolle som samfunnsutvikler



Innspillene fra befolkningen løfter fram tre områder hvor det er behov for at kommunen tar en aktiv rolle i stedsutviklingen, dersom målet er styrket sosial bærekraft. Alle handler om å skape institusjonelle betingelser for lokal endring ved å ta en sterkere samfunnsutviklerrolle som handler om å ha en helhetlig tilnærming til stedsutvikling gjennom å kombinere rollene som forvalter, tjenesteleverandør og samfunnsutvikler for å styrke lokal sosial bærekraft.

Avklare forvaltningsansvar. Kommunen spiller en viktig rolle i stedsutviklingen som forvalter av felles arealer og ressurser ved å drifte og vedlikeholde parker, torv og kommunale bygg. Innbyggerne er opptatt av at drift og vedlikehold må få større oppmerksomhet av kommunen enn det får i dag. I tillegg mener de at kommunen bør ta et ansvar for å avklare ansvaret for vedlikehold og investeringer mellom private (beboere, borettslag, næringseiendom) og kommunen, samt hva en forventer og kan forvente av innsats fra de ulike aktørene. Blant annet opplever deltakere at det er uavklarte roller knyttet til Tinnheia torv:

“Utfordrende at kommunen eier grunnen på torvet, men at det er et tinglyst skjønte som viser at vedlikeholdet knyttet til torvet ligger på de ulike eierne av byggene”.

Felles kjøregregler trengs, både mellom de private eierne og mellom de private og kommunen.

Flerbruk av tjenester. Skolen, barnehagen og fritidsklubben løftes fram som viktige ressurser for lokalsamfunnet – her møtes folk, og barn og unge benytter seg av arealene også utenom åpningstid. I løpet av de tre bylabene kom deltakerne stadig tilbake til muligheten for å bygge opp under disse for å skape mer sosial aktivitet på Tinnheia. Går det an å se mot flerbruk av disse tjenestene? Flere tok opp behovet for et felles nærmiljøsenters, særlig for barn, unge og eldre som har en mindre radius enn andre grupper. Både flerbruk eller ombruk av fritidsklubben, overtakelse av taxisentralen og etablering av frivillighetssentral ble løftet fram.

Her berøres kommunens rolle som tjenesteleverandør, og muligheten for å tenke inn aktiviteter som går ut over og kompletterer den opprinnelige funksjonen tjenesten var tenkt å ha da den ble etablert. Slik flerbruk av tjenester innebærer å legge an en bredere samfunnsutviklingstilnærming til tjenesteutvikling.

Helhetlig innsats. En lokalsamfunnstilnærming kan tas et skritt videre gjennom en helhetlig kommunal tilnærming som søker å skape synergier ved å kombinere stedsutvikling med velferdsutvikling. Kan arbeidstiltak benyttes som et virkemiddel for å skape sosial aktivitet lokalt? For å styrke det sosiale limet i lokalsamfunnet er sosial aktivitet på tilgjengelige, kollektive arenaer et kjernepunkt. Men aktiviteten henger direkte sammen med at det er tilbud tilgjengelig – det kan kommunen bidra til ved å legge eksisterende velferdstiltak med et utadrettet tilsnitt til bydelen. Deltakerne understreket at det må være en viss kontinuitet og regelmessighet i tilbudene om folk skal bruke dem.

Gjennom å ta en mer aktiv samfunnsutviklingsrolle kan kommunen styrke de institusjonelle betingelsene for lokal sosial bærekraft. Plenumsdiskusjonen som del av framtidslaben oppsummerte dette på følgende måte:

“Kommunen må kanskje gå foran for sosial bærekraft, ved å etablere noe som ikke nødvendigvis er lønnsomt, men en investering, på sikt, for befolkningen”.

Om kommunen skal lykkes med å gå foran gjennom å ta en samfunnsutviklerrolle innebærer det å arbeide på nye måter, gjennom å utvikle en *infrastruktur for lokal sosial bærekraft*. Den har en intern og ekstern side, men i begge tilfeller handler den om å skape en mer sømløs kobling mellom private initiativ og behov på den ene siden, og samlet offentlig innsats på den andre.

La oss se på *den eksterne infrastrukturen* først. Kristiansands modell for innbyggerdialog og lokalsamfunnsutvikling innebærer at lokalsamfunnet selv skal formulere behov, søke inn bydelsmidler til investeringer og forvalte de tiltakene som har blitt finansiert.

Imidlertid viser innspillene på bylabene at Tinnheia har få kollektive organisasjoner og nettverk. Velforeningen, som er den organisasjonen som kommer nærmest å være en kollektiv møteplass, omfatter ikke alle områder på Tinnheia. Arenaene som kan stimulere til lokale initiativ er få. Dermed får ikke lokalsamfunnet nyttiggjort seg de mulighetene som tilbys. Utfordringen med Kristiansands modell for lokalsamfunnsutvikling er altså at den forutsetter at lokalsamfunnene allerede er sosialt bærekraftige.

Innbyggerne spiller selv inn at de ønsker seg en lokal møteplass hvor de både kan diskutere aktuelle spørsmål seg imellom, og møte representanter fra kommunen når det er behov for det. En idé som ble lansert er å etablere en åpen lørdagskafé på fritidsklubben hvor man kan møtes uformelt. Et annet behov er å etablere et nettverk eller en organisasjon som omfatter alle beboere. Her er kommunens rolle kanskje like mye å utfordre lokalsamfunnet til selvorganisering som å gjøre det for dem.

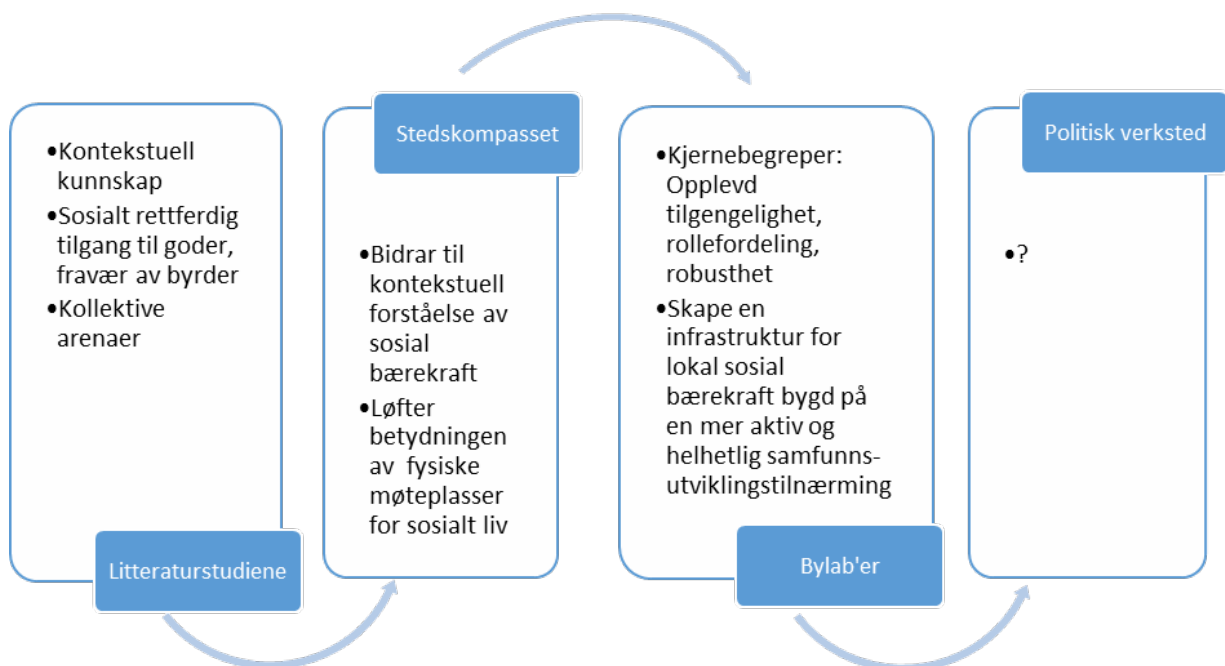
Den interne infrastrukturen handler om å styrke kommunens egen evne til å fungere som samfunnsutvikler. Erfaringene fra bylaben viser at det er behov for å bygge opp et system som er i stand til å ta imot og behandle eksterne innspill, samt kommunisere tilbake valgte løsninger. Folk må vite hvor de skal henvende seg og være trygge på at initiativet behandles.

Minst tre elementer er viktige i denne sammenhengen. For det første å senke terskelen for å ta initiativ ved at det lages administrative systemer som er mer aktivt kommuniserende og henvendt til befolkningen. For det andre å sikre at de administrative systemene kanaliserer innspillene til rette etat. For det tredje sikre at den ene hånden vet hva den andre gjør.

Noe av problemet i dag er at kommunikasjonen med lokalbefolkningen gjennomføres av en etat, mens innspillene som kommer inn skal ivaretas av en annen. Kommunens operative og strategiske ledd har behov for å arbeide mer integrert slik at det skapes synergier mellom innbyggerdialog på den ene siden og gjennomføring av konkrete fysiske og sosiale tiltak på den andre. Dette forutsetter en helhetlig tilnærming som integrerer rollene som forvalter, tjenesteleverandør og samfunnsutvikler. Når kommunens avdeling for kultur og innbyggerdialog setter i gang innbyggerdialog i dag, er ikke det nødvendigvis koordinert med de budsjetterte ressursene til parkvesenet eller planavdelingens planprosesser, som er de avdelingene som ofte skal løse problemene innbyggerne spiller inn.

Sømløsheten i kommunens innsats i lokalsamfunnet må med andre ord følges av en sømløs organisering og utveksling av kunnskap mellom kommunens enheter. Utvikling av en infrastruktur for lokal sosial bærekraft bygger videre på og utdyper funnene i litteraturstudien: betydningen av å skape kvalitativt gode sosiale og fysiske fellesskapsarenaer og betydningen av å ha en åpenhet i møte med ønsker og krav som avviker fra den rådende strategien og systemet for planlegging, utvikling og medvirkning. Figur sju oppsummerer bylabenes bidrag til forståelsen av lokal sosial bærekraft.

Figur 7 Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Bylabenes bidrag



Prosessinnovasjon: Uttesting av politisk verksted

Det politiske verkstedet undersøkte hvordan sosial bærekraft kan settes på agendaen i politiske beslutningsprosesser. Formålet er todelt: å bringe kunnskap om sosial bærekraft inn i den politiske vedtaksprosessen og å oversette kunnskap fra medvirkningsprosesser til politiske vedtak.

Verkstedet i Kristiansand ble gjennomført 11.11.21 i By- og stedsutviklingsutvalget. Utvalgets medlemmer fikk i forkant informasjon om hva som var tema for verkstedet, og fikk også tilsendt et saksfremlegg med forslag til vedtak som er vist i sin helhet i ruten under. Selv om vedtaket var fiktivt, ble det gitt en form og et innhold som skulle være i tråd med gjeldende politikk i Kristiansand kommune. Utvalgsmedlemmene ble også bedt om å forholde seg til det som om det hadde vært et reelt vedtak.

Sosial bærekraftig stedsutvikling på Tinnheia

Forslag til vedtak:

1. BSU vedtar oppstart av områderegulering med særligskilt fokus på Tinnheia Torv og Grønndalen.
2. Sosial bærekraft skal inngå som eget tema i kommuneplanens arealdel
3. Tiltak i områderegulering og arealplan skal finansieres gjennom økonomiplanen 2023-2026
4. Det utvikles en infrastruktur for medborgerskap ved å gjøre bruk av virkemidler i flere kommunale områder. Følgende tiltak utredes:
 - a. Å gi lokalsamfunnet en møteplass og et rom for å diskutere videreutvikling av Tinnheia. Fritidsklubben på torvet er et aktuelt lokale
 - b. Å legge arbeidsmarkedstiltak til torvet for å bidra til å skape liv i form av kafe eller annet samlingssted.
5. Det etableres en infrastruktur i kommuneorganisasjonen som setter oppfølgingen av innbyggerdialogen i system.
6. Sosial bærekraft skal være en egen del av folkevalgtopplæringen 2023 i Kristiansand kommune.

Vi gjør oppmerksom på at By- stedsutviklingsutvalget pr. dags dato ikke har hjemmel til å vedta vedtaks punkt 4 og 5, i tråd med gjeldende lovverk. Det vil således kreve samordning med andre politiske utvalg.

På møtet fikk medlemmene først en kort presentasjon av SOSLOKAL-prosjektet, og av formålet og organiseringen av prosjektet. Medlemmene ble deretter delt i to grupper. Gruppe 1 bestod av representanter fra Arbeiderpartiet, Miljøpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Demokratene og Høyre, samt leder for rådet for personer med funksjonsnedsettelse. Gruppe 2 besto av representanter fra Arbeiderpartiet, Venstre, KrF, SV og en uavhengig representant. I begge gruppene var det en moderator og en referent.

Diskusjonene ble organisert ved at deltakerne i tre omganger fikk lese og diskutere et vedlegg til saksfremlegget som skulle bidra til å belyse bærekraftdimensjonen. I første omgang fikk de et vedlegg som presenterte levekårsstatistikk om Tinnheia. Deretter fikk de et vedlegg som presenterte resultatene av Stedskompasset for Tinnheia. Til sist fikk de presentert en film som oppsummerte inntrykk og diskusjoner fra de tre bylabene.

Levekårsstatistikken genererte diskusjoner i begge gruppene, men sammenhengen mellom statistikken, sosial bærekraft og vedtaket var ikke åpenbar for alle. Enkelte ga uttrykk for at informasjon om områdets sosioøkonomiske profil ikke er så viktig, mens andre etterlyste en annen form for informasjon («omfang av sosial kontakt i nabolaget»). Diskusjonen dreide seg i liten grad om betydningen av sosioøkonomisk profil for deltakelse og involvering, og mer om flyttemønstre og områdets attraktivitet. Sosial bærekraft ble i første rekke knyttet til møteplasser og båndene mellom dem som bor i bydelen. Spørsmålet om sosioøkonomiske forhold aktiverte politiske skillelinjer, og munnet ut i en debatt om grensene for kommunens ansvar.

Stedskompasset var det vedlegget som ble opplevd som mest matnyttig. Deltakerne pekte på at det bidro til å nyansere det negative bildet av Tinnheia som ble tegnet i levekårsstatistikken og at det gav et tydeligere bilde av styrker og svakheter i området. Stedskompasset ble vurdert som et konkret og nyttig verktøy for å prioritere og vurdere tiltak.

Filmen førte på sin side til gode diskusjoner om politikkenes rolle og grenser. På et overordnet nivå handlet det om hvilket ansvar politikere har for å bidra til sosial bærekraft. På et mer detaljert nivå handlet diskusjonene om spørsmål som: Hvilket nivå av service skal et lokalsamfunn ha? Når er tilstanden så dårlig at politikken må rykke inn med tiltak? Hvilke ressurser kan stedsutviklingen, som by- og stedsutvalget leder, trekke på; ildsjeler, administrative ressurser ut over planlegging? Hvem skal legge rammene for stedsutviklingen, befolkningens behov eller markedets behov?

Hovedfunnene fra det politiske verkstedet kan oppsummeres som følger:

1. Som begrep treffer «sosial bærekraft» bedre politikere som har som utgangspunkt at kommunen har et ansvar for å skape og vedlikeholde en sosial infrastruktur. Sosial bærekraft handler om politikk og politiske prioriteringer. Noe forenklet kan vi si at det er et sammenfall mellom utvalgsmedlemmenes posisjon på høyre-venstre akse i politikken og deres forståelse av sosial bærekraft, kommunens ansvar og tilgjengelige virkemidler. De fleste partiene, fra SV til Høyre, støtter opp om og er interessert i en mer aktiv politikk for sosial bærekraft, men de har til dels ulik forståelse av hvilke virkemidler kommunen kan og bør ta i bruk for å sikre sosial bærekraft i et lokalsamfunn. Er områderegulering det mest sentrale virkemiddelet, eller bør kommunen gå mer aktivt inn i et område for å sikre sosial bærekraft?

2. Deltakerne var mest opptatt av sosial bærekraft som en kvalitet ved lokalsamfunnet («sosialt lim») og mindre opptatt av rettferdig fordeling. I noen grad kan dette handle om at spørsmål knyttet til fordeling sjelden havner på by- og stedsutviklingsutvalgets bord, og at utvalget ikke oppfatter at de har ressurser til å sikre rettferdig fordeling. En kunne likevel forventet at rettferdig fordeling ble tematisert i forbindelse med spørsmål knyttet til lokalisering av offentlige tilbud, som flerbrukshall, bibliotek eller lignende, men det skjedde ikke. Det var også lite oppmerksomhet om koblingen mellom de to elementene, altså hvilke ressurser innbyggerne i et område bør ha for å kunne delta aktivt i

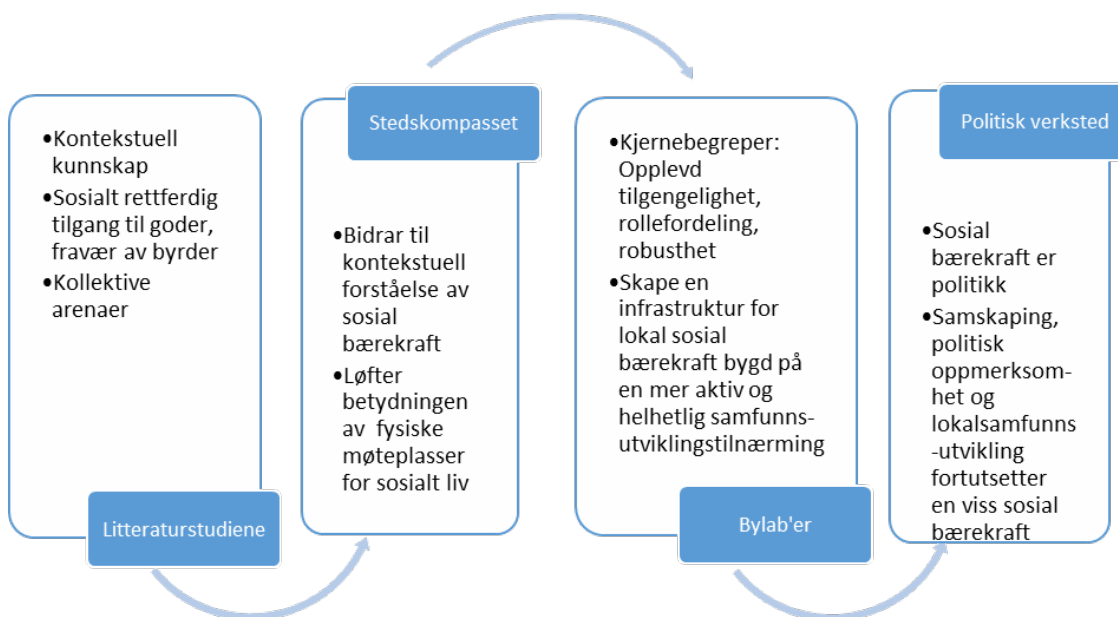
samfunnsutviklingen.

3. Et tydelig funn fra medvirkningsprosessene, er at kommunens ønske om å engasjere innbyggerne mer aktivt i lokalsamfunnsutviklingen, krever en kontinuerlig oppmerksomhet om lokalsamfunnets evne og vilje til å delta og ta ansvar for sitt nærområde. Deltakerne pekte likevel på tre forhold av betydning: For det første at politikerne hører lite fra områder som har lav sosial kapital, og at områdene derfor får lite oppmerksomhet fra politikerne. For det andre at markedet heller ikke er opptatt av disse områdene, det er lite attraktivt å investere der. For det tredje at sosial bærekraft er avhengig av ildsjeler, og at en utfordring er å sikre at ildsjelene ikke brenner seg ut.

4. Diskusjonene i det politiske verkstedet tyder på at det er behov for mer kunnskap om sosial bærekraft. Noen hadde liten kjennskap til begrepet, mens andre hadde mer kunnskap om enkelte av elementene i begrepet. Kommunens oppslutning om sosial bærekraft må også få praktiske følger i kommunepolitikken. Rent konkret handler dette om at sosial bærekraft må belyses i saksfremlegg. Særlig ønsket politikerne kunnskap om når den sosial bærekraften er så svak at politikerne bør ta aktive grep for å bedre situasjonen. De var også opptatt av at det var administrasjonens ansvar å utarbeide sakene slik at de også belyser sosial bærekraft. En mer sømløs intern infrastruktur omfatter med andre ord ikke kun de kommunale enhetene, men også relasjonen mellom administrasjon og politikk.

Figur åtte oppsummerer hovedtrekkene i disse funnene.

Figur 8 Forståelsen av lokal sosial bærekraft: Det politiske verkstedets bidrag



Strategisk innovasjon – hovedfunn og deres implikasjoner for videre arbeid

Den strategiske innovasjonen handler om å utvikle en lokalt tilpasset forståelse av sosial bærekraft basert på de fire innovasjonene. Kristiansands uttesting av stedskompass, bylab og politisk verksted er et av tre bidrag til en slik forståelse. Her oppsummeres erfaringene fra Kristiansand med relevans for vår forståelse av sosial bærekraft, før fokus flyttes til selve verktøyenes funksjon. Hvordan fungerte de som instrumenter for økt forståelse av sosial bærekraft? Trengs det justeringer før Stavangers uttesting?

SOSLOKAL-Kristiansands bidrag til forståelsen av lokal, sosial bærekraft

Figur åtte oppsummerer de enkelte innovasjonenes bidrag til forståelsen av sosial bærekraft. De løfter fram ulike sider ved sosial bærekraft og gir innblikk i faktorer som bidrar til folks trivsel og til lokalsamfunnets evne til å kunne utvikle seg på egne premisser. Litteraturstudien identifiserte følgende hoveddimensjoner i lokal sosial bærekraft: kontekstuell kunnskap, sosialt rettferdig tilgang til goder og fravær av byrder og kollektive arenaer som evner å skape sosialt lim i lokalsamfunnet.

Stedskompassets kombinasjon av spørreundersøkelse og fokusgrupper bidrar til å kontekstualisere sosial bærekraft ved å gi et bilde av styrker og svakheter i lokalsamfunnet, samt en dyp, nyansert forståelse av fysiske og sosiale faktorer og forslag til hvordan man kan forbedre disse faktorene for å bedre dekke beboernes behov. Slik kunnskap gir en første forståelse av sosial bærekraft-dimensjonene «lik og rettferdig tilgang» og «Lokalsamfunnets bærekraft/sosialt lim i lokalsamfunnet».

Bylabene bygde direkte på funnene i stedskompasset ved å utforske temaene Tinnheia Torv, Grønndalen og Tinnheia som bydel videre. Funnene fra bylabene utdypet både litteraturstudien og stedskompasset ved å tydeliggjøre hvordan sosial bærekraft handler om den gjensidige avhengigheten mellom både fysiske og sosiale faktorer, og mellom ulike aktører. Den opplevde tilgjengeligheten til fysiske områder avgjør om de fungerer som sosiale møteplasser eller ikke. Å ha tilgang til fysiske møteplasser er ikke nok i seg selv, hvordan de oppleves estetisk og funksjonelt er viktig for folks bruk.

Bylabene utdypet også den gjensidige avhengigheten mellom lokalsamfunnets kollektive funksjon, om det finnes nettverk og arenaer for politisk og sosialt initiativ, og kommunens tilrettelegging som forvalter, tjenesteyter og samfunnsutvikler.

Lokalsamfunnets ansvar og initiativ knyttet til eget område avhenger av en helhetlig innsats fra kommunens side gjennom å utvikle det vi har valgt å kalle en infrastruktur for sosial bærekraft med større grad av sømløshet i interaksjonen med lokalsamfunnet og mellom kommunens ulike oppgaver og organisatoriske enheter.

Det politiske verkstedet viste at en slik infrastruktur også bør omfatte politikerne. Også her ble det tydelig at graden av sosial bærekraft påvirker den politiske oppmerksomheten om et område og nivået på private investeringer i ulike områder. Imidlertid er det liten politisk oppmerksomhet om slike dynamikker. For at politikerne skal ha oppmerksomhet om dem er de avhengige av at administrasjonen følger opp politiske målsettinger om sosial bærekraft med konkrete forslag og vurderinger i saksframlegg.

Innovasjonene tegner samlet et bilde av sosial bærekraft som noe dypt relasjonelt – gjennom å koble det fysiske og det sosiale, sivilsamfunnet og det offentlige, skapes det forutsetninger for utvikling av lokalsamfunn som er robuste. De ulike verktøyene gir grobunn for økt forståelse og kunnskap om hvilke goder som er viktige og sentrale betingelser for å utvikle kollektive arenaer og skape sosialt lim mellom innbyggerne. Når det gjelder rettferdighetsdimensjonen til lokal sosial bærekraft er bildet mer sammensatt. Innovasjonene handler indirekte om rettferdighet. Ved å styrke et lokalsamfunns evne til å ta selvstendige initiativ, etablere møteplasser som legger grunnlag for å utvikle sterkere sosiale bånd kan alle innbyggers trivsel styrkes. Men dette skjer ikke automatisk.

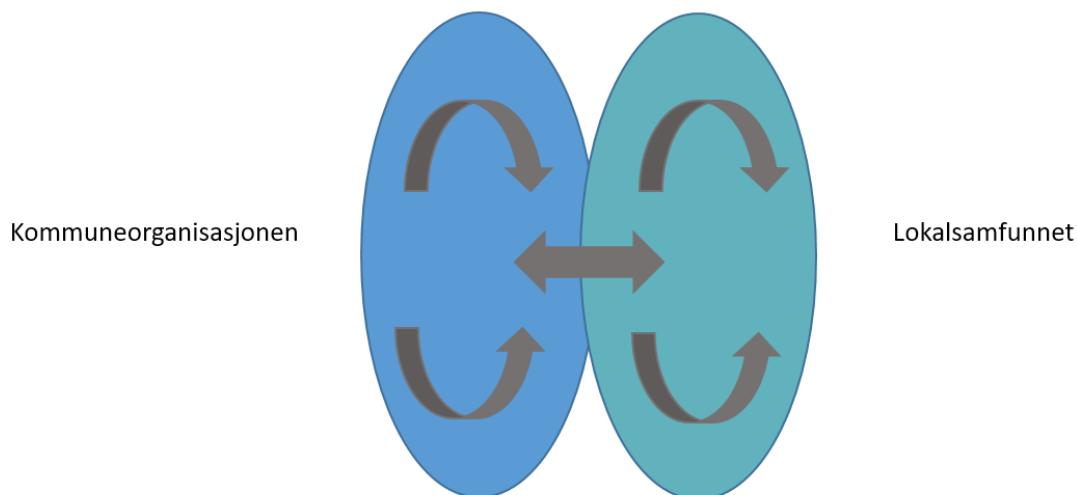
Vi opplever at rettferdighetsdimensjonen ikke selvsagt dukker opp i diskusjonene, verken i fokusgrupper, på bylaben eller i det politiske verkstedet. Barn og unges tilgang til aktivitetsskapende tilbud i lokalsamfunnet løftes fram, men ut over dette gis det lite input. Likevel er rettferdighetsdimensjonen på et vis bygd inn i innovasjonene. Rettferdighetshensyn var hele utgangspunktet for mulighetsstudien på Tinnheia. Sammenliknet med en del andre bydeler trenger den et løft. Videre er rekrutteringen til stedskompasset motivert av rettferdighetshensyn – de som deltok representerte grupper som ofte er underrepresentert i medvirkningsprosesser. Bylabene søkte også å gi befolkningen på Tinnheia som ofte føler seg “oversett og glemt” en mulighet til å bli hørt. Innovasjonenes formål er altså å justere generelle skjevheter. Om man imidlertid ønsker å ha et mer aktivt og nyansert fordelingsperspektiv på lokalsamfunnsutviklingen er ikke disse innebygde rettferdighetshensynene nok. Det er heller ikke slik at de tre innovasjonene gjennomført i Kristiansand har bidratt til å utvikle ny kunnskap om rettferdighetsdimensjonen ut over det litteraturstudien løfter fram.

Figur ni er et første forsøk på å illustrere hovedelementer i en infrastruktur for sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Den blå sirkelen representerer kommuneorganisasjonen, både den politiske og administrative delen. Erfaringen fra Kristiansand er at om kommunen skal evne å innta en samfunnsutviklerrolle som både støtter opp om lokalsamfunnenes sosiale bærekraft og evner å ta imot, behandle og respondere på initiativ fra befolkningen fordrer det en tettere integrert kommuneorganisasjon enn i dag. En slik integrasjon har potensial for både å utnytte kommunale ressurser bedre, ved at aktiv involvering av lokalsamfunn i stedsutviklingen knyttes tettere opp til planprosesser og midler til gjennomføring av tiltak. Utvikling av en intern infrastruktur har også potensial for å kunne operasjonalisere politiske mål og visjoner tydeligere, ved at politiske vedtak følges opp og avkreves tydeligere politiske prioriteringer.

Den turkise sirkelen illustrerer lokalsamfunnet. Erfaringene fra Kristiansand viser hvordan lokalsamfunn som skårer svakere på sosial bærekraft står i fare for å systematisk falle etter andre deler av kommunen fordi dagens system i for stor grad hviler på at lokalbefolkningen selv tar initiativ, eller at det finnes privat kapital som er villige til å investere i området. Ofte er det sånn at investeringsvilligheten er lavere i sosialt mindre attraktive områder. Dermed står en i fare for at det skapes en negativ spiral hvor de svakeste områdene taper.

Om slike dynamikker skal rettes opp krever det en aktiv politikk fra kommunens side. Det betyr ikke kun å bevilge penger, men også å aktivt bidra til å bygge opp lokalsamfunnets egen evne til å utvikle seg selv. Pilen i midten indikerer dette. En infrastruktur for sosial bærekraft omfatter ikke bare en større grad av kollektivitet og samarbeid innen hver av de to systemene – kommuneorganisasjonen og lokalsamfunnet – men også på tvers av dem.

Figur 9 Infrastruktur for sosialt bærekraftige lokalsamfunn



Figur ni viser til relasjoner, sammenhenger og utfordringer som er godt kjent i norske kommuner. Kommuneorganisasjonene strever med å ivareta komplekse, sektorovergripende spørsmål som sosial bærekraft. De er ikke rigget til å møte dem. Men om temaet er kjent, er imidlertid løsningene, som infrastruktur-ideen er en start på, lite utviklet.

SOSLOKALs videre uttesting og utforsking i Stavanger og Fredrikstad vil søke å utvikle disse ideene videre gjennom et tett samarbeid om utvikling og gjennomføring av innovasjonene, i skjæringspunktet mellom kommunenes praktiske erfaringer og forskernes teoretiske kunnskap og analyser.

Erfaringer fra den praktiske gjennomføringen av innovasjonene i Kristiansand

Her flytter vi fokus fra hva innovasjonene har gitt til forståelsen av sosial bærekraft, til hvordan hver av dem fungerer som virkemidler for å engasjere lokalsamfunnet tettere i stedsutviklingen og løfte sosial bærekraft opp på den politiske agendaen.

Erfaringer fra uttesting av stedskompasset

Uttestingen av stedskompasset har gitt flere lærdommer:

- Stedskompasset tilbyr et strukturert, brukervennlig rammeverk for å evaluere beboernes subjektive vurderinger av lokal sosial bærekraft og kan brukes uten å kreve bistand fra en ekspert eller forsker.
- Stedskompasset gir nyttig tilleggsinformasjon som ofte har manglet i byplanleggingen. Verktøyet identifiserer styrker og svakheter ved et sted/område og åpner for sammenligning med andre steder/områder. Innbyggerne som deltok i uttestingen av verktøyet var engasjerte og virket ivrige etter å bli hørt. Verktøyet ga en god plattform for innbyggernes innspill og dialog.
- Problemer og utfordringer kan presenteres i detalj gjennom egne workshops. Beboerne kan komme med løsninger og forslag til hvordan eget lokalsamfunn kan forbedres og få mulighet til å delta i beslutningsprosesser. Stedskompasset representerer dermed både en undersøkelse, en "diagnose" og et utgangspunkt for dialog.
- Verktøyet har dermed komplementære fordeler: en kombinasjon av kvantitative og kvalitative data som gir både storskala vurdering, dypere kvalitativ forståelse og potensial for en samskappingsprosess.
- Dataene fra stedskompasset kan avdekke stedets styrker og svakheter, mens bruk av stedskompasset som utgangspunkt for dialog kan tilby en mer nyansert forståelse, og også mobilisere innbyggere til å samskape lokale løsninger.
- Innbyggernes evaluering av sentrale stedsegenskaper er mer meningsfulle hvis de brukes til sammenligning på tvers av steder, nabolag eller distrikter. En gitt poengsum og tilbakemelding fra beboere gir mer mening når den sees i lys av skåren til andre områder enn å vurdere poengsummer bare innenfor et enkelt område.

- Rekruttering av et representativt utvalg av grupper og interesser kan være en utfordring og trenger oppmerksomhet og omtanke. Det er viktig å gi nok tid til å finne gode kanaler som fører fram til de rette aktørene. Ofte er startpunktet (hvem du snakker med først) viktig. Første kontaktpunktets nettverk vil være førende for hvem du kommer fram til. Ideelt sett bør man derfor rekruttere til samme gruppe via ulike kanaler. Tid er en knapp ressurs og er ofte en begrensende faktor. Helt konkret viste det seg aller vanskeligst å rekruttere ungdommer. Vi fikk for liten tid til å bruke skolen som en aktiv rekrutteringsarena. Det bør rettes opp i neste runde.
- Ved anvendelse av stedskompasset er det viktig å være klar over at folk ofte uttrykker egeninteressen sin i stedet for å fremme allmenne interesser (f.eks. prioriterer ofte egne behov fremfor miljøspørsmål eller sosial rettferdighet).
- Ved gjennomføringen av dialogen i fokusgrupper er det viktig å være oppmerksom på om noen deltakere dominerer diskusjonen, mens andre er mer tilbakeholdne med å ta del eller flagge egne synspunkter. Fasilitatoren bør aktivt forsøke å balansere slike skjevheter.
- Til slutt, men fortsatt viktig, bør det bemerkes at bruken av stedskompasset ikke i seg selv kan gi en helhetlig vurdering av lokal sosial bærekraft. Beboernes innsikt fra bruk av verktøyet bør suppleres med en vurdering av en rekke objektivt målte indikatorer knyttet til sosial bærekraft.

Erfaringer med uttesting av bylab

- Vi valgte å bygge bylabene omkring en kafédialog-metodikk. Rulleringen i temaer og synsvinkler som denne metoden legger opp til skaper dynamikk. Gruppene er i bevegelse, de møter en ny fasilitator, tema og synsvinkel for hver runde. I tillegg skal, ideelt sett, gruppenes vurderinger bygge på hverandre. Svakheten til en kafédialog er imidlertid at en ikke nødvendigvis lykkes med å skifte synsvinkel mellom de ulike rundene, dermed ble diskusjonen i de ulike rundene innimellom nokså like.
- Det er vanskelig å nå fram til lokalbefolkningen. Vi la ut informasjon om bylab på velforeningens facebook-side, på hjemmesiden til kommunens mulighetsstudie, informerte deltakerne i stedskompassets fokusgrupper og deltakerne i mulighetsstudien. Totalt hadde de tre bylab-arrangementene 21 deltakere. Ideelt sett burde det ha vært flere, og arrangementet hadde nytt godt av at vi hadde hatt enda mer tid til rekruttering.

- Temaene for bylabene var avledet av funn fra stedskompasset. Det sikret en progresjon i utforskningen av sosial bærekraft på Tinnheia. Vi kunne gå mer i dybden på områder vi visste befolkningen var opptatt av.
- Samlet er vår vurdering at bylab som metode er sterkere på output legitimitet enn input legitimitet. Det betyr at denne metoden for samskaping ikke nødvendigvis gir et representativt bilde av hele lokalbefolkningens interesser og meninger, men de gir verdifull kunnskap som bidrar til en utvidet forståelse av lokalsamfunnets muligheter og begrensninger, samt ideer til mulige utviklingsgrep. Ideelt sett bør bylab være en av flere kilder til kunnskap.

Erfaringer med uttesting av politisk verksted

- Deltakerne på politisk verksted bør få en mer grundig introduksjon til SOSLOKAL-prosjektet, både hva som er prosjektets overordnede mål og hvordan de ulike innovasjonene bygger på hverandre. Vi bør legge mer vekt på hva vi legger i medvirkning, at vi legger opp til en medvirkningsprosess som både gjør innbyggere og kommunen/politikerne ansvarlige for utviklingen av lokalsamfunnet. Verkstedet tydeliggjorde at politikerne er veldig vare for krav og forventninger fra innbyggerne, og at de er bekymret for at medvirkning skaper forventninger de ikke kan innfri. Det virker som de er mer opptatt av det de opplever som urimelige eller urealistiske ønsker enn av innbyggerne som samskapere og medansvarlige. Vi bør også formidle tydeligere hvilke grupper som er blitt hørt, og hvilke som ikke er blitt hørt, og hvorfor.
- Vi bør bruke mer tid på å definere og forklare sosial bærekraft før vi starter selve gruppearbeidet. Dette gjelder særlig fordelingsdimensjonen av begrepet, som synes å ha forsvunnet litt av syne både for oss og for politikerne. Vi bør også vise til forskning som sier noe om hva som gir henholdsvis god eller dårlig utvikling over tid.
- Det bør settes av mer tid til møtet, slik at politikerne kan få tid til å lese saksfremlegget før vi starter gruppearbeidet. Selve saken bør kontekstualiseres bedre, både gjennom å løfte fram komparative data (hvor området sammenlignes med andre bydeler) og gjennom å vise til aktuelle planer og vedtak. Gjennom en slik kontekstualisering kan vi få bedre frem tilgangen til goder og byrder sammenlignet med andre bydeler, noe som kan bidra til å belyse rettferdighetsdimensjonen bedre.

- Bylab og stedskompasset er eksempler på to måter å organisere medvirkningsprosesser på, og vedlegg to og tre var forsøk på å bringe kunnskap fra disse prosessene inn i den politiske behandlingen. Det politiske verkstedet tydeliggjorde spenningen mellom politikernes roller som ombudsmenn og strateger, og viste at det betyr noe hvordan informasjon formidles. Tilbakemeldingen fra begge gruppene var at Stedskompasset var mest nyttig fordi det bidro til å nansere innbyggernes tilbakemeldinger. Det var ikke bare områdets mangler, men også dets styrker som ble formidlet. Stedskompasset ble oppfattet som et nyttig verktøy for politiske prioriteringer. Filmen bidro til en debatt om hva som kan og bør være politikens ansvar, men opplevdes nok som mer krevende og mindre nyansert.

Erfaringer med samarbeid på tvers av fag og avdelinger i prosjektet

Det har vært et tett samarbeid mellom ulike enheter i Kristiansand kommune i planlegging og gjennomføring av caseaktivitetene. Særlig fordi caseaktivitetene i SOSLOKAL ble flettet sammen med planavdelingens mulighetsstudie, «Hei Tinnheia». I forberedelsene til uttesting av stedskompasset og bylaben jobbet særlig planleggere og kulturansatte sammen. I felleskap så de på typer av spørsmål og prioriterte hvilke temaer som var viktigst å få informasjon om i caseområdet.

Planleggerne opplevde at de hadde en forpliktelse til å svare ut spørsmål om fysisk infrastruktur, befolkningens opplevelse av boliger, kollektivtilbudet, tilgang til grøntområder mm. Spørsmål av sosial karakter ble i større grad prioritert av de ansatte i kultur. Kulturansatte kunne legitimere kulturelle og sosiale spørsmål i spørrebatteriet ved å vise til at de hadde en verktøykasse som går på mer enn fysiske tiltak – de var opptatt av *bruken* av de fysiske tiltakene og den sosiale aktiviteten i området.

Erfaringen er at det ga mening å samarbeide på tvers av fag. Det gav en helhetlig tilnærming til å utvikle Tinnheia som sted og lokalsamfunn. I samarbeidet kunne ansatte fritt utforske sammenhenger og synergier mellom det som planavdelingen kunne levere og det som kultur- og innbyggerdialog kunne levere til det beste for befolkningen. Prosjektet ga på den måten innsikt i hvordan administrasjonen konkret kan jobbe for å løfte sosial bærekraft i stedsutviklingen, noe som også peker mot utviklingen av en tydeligere infrastruktur for sosial bærekraft. Det har vært en fordel å bruke tid på tvers av fagtradisjoner, i planlegging og oppfølging av samskapende prosesser i prosjektet. Særlig når målet er å ta høyde for sosial bærekraft i stedsutviklingen.

Anbefalinger til videre arbeid i Kristiansand

Erfaringene med selve organiseringen og gjennomføringen av SOSLOKALs innovasjoner i Kristiansand slik de beskrives over, underbygger behovet for å arbeide fram en infrastruktur for sosial bærekraft internt og eksternt. En slik infrastruktur bør ha som mål å skape synergier, optimalisere bruk av ressurser og legge til rette for sømløse prosesser ikke bare på tvers av kommunens enheter internt, men også eksternt mellom det offentlige og det private. En slik infrastruktur er ikke kun relevant for kommunens mål om å fremme sosial bærekraft, også andre sektorovergrepene og komplekse spørsmål som klimaomstilling og stedsutvikling har behov for at kommunen arbeider mer helhetlig enn i dag. Hvordan en slik infrastruktur bør se ut og hva innholdet i en bredere samfunnsutviklingsrolle skal være må defineres og utvikles nærmere. Sentrale spørsmål i denne utforskningen er:

- *Utvikling av en intern infrastruktur:* Hvordan skal de ulike delene av kommunen arbeide sammen? Kan en bruke ressursene på en mer effektiv måte? Kan kultur og innbyggerdialog involveres i medvirkningsprosesser knyttet til planlegging? Kan planleggingsprosesser knyttes sterkere opp mot medvirkningsprosesser som kultur og innbyggerdialog gjennomfører?
- *Utvikling av en ekstern infrastruktur:* hvordan vil en infrastruktur for «samhandlende kommune» se ut? Hvordan skal ansvar fordeles mellom offentlig og privat, hvilke arenaer skal etableres og hva skal de handle om, hvor permanente skal de være?

Disse spørsmålene knytter seg ikke kun til Kristiansand, men vil være viktige å bygge på også i den videre gjennomføringen av SOSLOKAL i Stavanger og Fredrikstad. Så til tross for at selve uttestingen av innovasjonene er sluttført i Kristiansand vil alle de tre kommunene som deltar kunne dra nytte av hverandres erfaringer også videre i prosjektet. SOSLOKAL vil legge til rette for gjensidig kunnskapsoverføring mellom kommunene.

Lærdommer fra Kristiansand – behov for justeringer i den videre gjennomføringen?

Alle innovasjonene har svakheter, stedskompasset og bylab har utfordringer knyttet til representativitet, og det politiske verkstedet preges av at det er vanskelig å etablere et rom for kunnskapsformidling uten at deltakerne inntar vante posisjoner. Styrken til SOSLOKALs innovasjoner ligger dermed delvis i at de er flere. Alt avhenger ikke av et bestemt verktøy. Hvert verktøy gitt nye lag av forståelse. Hvert steg i sirkelen har bidratt med ny og dypere innsikt. En erfaring fra Kristiansand er derfor at det å benytte flere kilder til informasjon og kunnskap er verdifullt.

Følgende spørsmål bør vurderes når SOSLOKAL skal gjennomføres i Stavanger:

Stedskompasset:

- Hvordan sikre en god representasjon av lokalbefolkningen når fokusgruppene i stedskompasset rekrutteres?
- Skal modellen med både en survey og fokusgrupper gjentas? Eller skal man teste ut “vandrende” gjennomføring av stedskompasset ved at deltakere beveger seg rundt i lokalsamfunnet når de fyller det ut?

Bylabene:

- Hvilke kanaler for rekruttering bør benyttes for bylabene?
- Hvem kan være gode «rekrutteringsagenter» fra kommunen (planleggere, rådgivere i innbyggerdialog, prosjektansatte med kjennskap til aktuell bydel, lokale; velforeninger, lokal butikkeier, mm.)
- Bør en annen samskappingsform enn kafédialog testes ut?

Politisk verksted:

- Bedre tid til innføring i prosjekt og saksframlegg bør vurderes
- Bør vi bruke mer tid på å forklare hva sosial bærekraft er?
- Bør det brukes mer tid på å kontekstualisere det konkrete caset, for eksempel gjennom å sammenligne det med andre bydeler?
- Bør en annen kommunikasjonsform enn film forsøkes for å formidle innspillene fra bylabene?

Referanser

- Ala-Mantila, S., Heinonen, J., Junnila, S., & Saarsalmi, P. 2018. 'Spatial nature of urban well-being', *Regional Studies*, 52(7), 959–973.
- Campbell, S.D. 2016. 'The Planner's Triangle Revisited: Sustainability and the Evolution of a Planning Ideal That Can't Stand Still', *Journal of the American Planning Association*, 82:4, 388-397.
- Colantonio, A. 2009. 'Social sustainability: A review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods'. I M. Horner, A. Price, J. Bebbington, & R. Emmanuel (Red.), *SUE-Mot Conference 2009: Second International Conference on Whole Life Urban Sustainability and its Assessment: conference proceedings*. Loughborough: Loughborough University.
- Dassen, T., Kunseler, E. & van Kessenich, L. 2017. 'The Sustainable City: An Analytical–Deliberative Approach to Assess Policy in the Context of Sustainable Urban Development', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 21, 193–205, DOI: 10.1002/sd.1550.
- Dempsey, N., Bramley, G, Power, S. & Brown, C. 2011. 'The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability', *Sustainable Development, Sust. Dev.* 19, 289–300
- Heartley, J. (2005): 'Innovation in Governance and Public Services: Past and Present', *Public Money & Management*, 27-35.
- Kohon, J. 2018. 'Social inclusion in the sustainable neighborhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice', *City, Culture and Society*, 15, 14–22, <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.08.005>.
- Kyttä, M., Broberg, A., Haybatollahi, M., & Schmidt-Thomé, K. (2016). 'Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings'. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 43(1), 34–57.
- Mouratidis, K. 2018a. 'Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships?' *Cities*, 74, 7-20.
- Mouratidis, K. 2018b. 'Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework', *Journal of Urbanism*, 11(1), 24-40.
- Mouratidis, K. 2019. 'Compact city, urban sprawl, and subjective well-being', *Cities*, 92, 261-272, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.04.013>.
- Opp, S. M. 2017. 'The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities', *Local Environment*, 22(3), 286-305. doi:10.1080/13549839.2016.1195800
- Trudeau, D. 2018. 'Integrating social equity in sustainable development practice: Institutional commitments and patient capital', *Sustainable Cities and Society* 41: 601-610.
- Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. 2011. 'What is social sustainability? A clarification of concepts', *Geoforum*, 42(3), 342-348. doi:10.1016/j.geoforum.2011.01.002